

FRAN BARAC I *BOGOSLOVSKA SMOTRA*

Ivica ZVONAR, Zagreb

Sažetak

Prigodom 135. obljetnice rođenja dr. Frana Barca (1872.–1940.), autor u ovom prilogu prikazuje njegov doprinos razvoju *Bogoslovske smotre* čiji je Barac bio dugogodišnji suradnik, i na njezinim stranicama objavio niz kvalitetnih članaka iz raznih područja (apologetike, povijesti religija i dr.). Zajedno s dr. Josipom Pazmanom uređivao je taj vrijedni hrvatski znanstveni teološki časopis u razdoblju od 1912. do 1918. godine. U okviru Hrvatske bogoslovske akademije nesebično se zalagao za postizanje što višeg stupnja znanstvene vrsnoće i informativnosti *Bogoslovske smotre*, a velike je napore ulagao u stvaranje zdravih temelja za njezino financiranje i redovito izdavanje. Također, i osobno je novčano pomagao rad Akademije, tiskanje i popularizaciju njezinih edicija.

Ključne riječi: Fran Barac, *Bogoslovska smotra*, Bogoslovni fakultet u Zagrebu, crkvena povijest, Hrvatska bogoslovska akademija.

Uvod

Fran Barac je svojim radom kao svećenik i znanstvenik znatno pridonio razvoju crkvenih institucija krajem 19. i u prvoj polovini 20. stoljeća. Dugi niz godina djelovao je kao profesor na gimnaziji i fakultetu. Napisao je dva udžbenika za srednju školu, a na stranicama crkvenih časopisa (*Bogoslovske smotre*, *Katoličkog lista* i *Kršćanske škole*) objavio je niz zapaženih stručnih članaka iz raznih područja (npr. katehetike, pedagogije, apologetike, povijesti religija i dr.). U politički život hrvatskog naroda dr. Barac se aktivno uključio tijekom Prvoga svjetskog rata, a politički angažman nastavio je i u Kraljevstvu/Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Na stranicama dnevnih novina se povremeno osvrtao na političke prilike u zemlji, a svoj politički utjecaj i poznanstva često je koristio da bi pomogao ljudima u potrebi. Mnogi suvremenici i suradnici su visoko cijenili njegov doprinos na crkvenom, pedagoškom, znanstvenom i političkom polju.

Treba naglasiti da je do danas, sto trideset i pet godina od Barčeva rođenja, te šezdeset i sedam godina nakon smrti, u hrvatskoj historiografiji objavljeno tek posljednjih godina nekoliko radova koji u određenim segmentima tematiziraju

njegov život i rad.¹ Prilozi u referentnim publikacijama o Barčevu životu i radu su nepotpuni², ali kao nadopuna mogu poslužiti nekrolozi u kojima su njegovi prijatelji, kolege i suradnici sažeto prikazali glavne točke njegova djelovanja.³ Političko djelovanje dr. Barca tijekom Prvoga svjetskog rata i potom u jugoslavenskoj državi fragmentarno je tematizirano u radovima njegovih suvremenika⁴ i dijela profesionalnih historičara⁵. Barčevo djelovanje na crkvenom planu tako-

¹ O tome usp. Ivica ZVONAR, »Prinos poznavanju političkog djelovanja dr. Frana Barca«, u: *Časopis za suvremenu povijest* (dalje: *ČSP*), 34 (2002.), br. 2, 409–433; ISTI, »Dr. Fran Barac – svećenik, teolog i političar«, u: *Podravski zbornik* (dalje: *PZ*), 28 (2002.), 176–186; ISTI, »Fran Barac i ujedinjenje Hrvatske bogoslovske akademije sa Staroslavenskom akademijom i Leonovim društvom«, u: *Senjski zbornik* (dalje: *SZ*), 30 (2003.), 351–362; ISTI, »Prilog za životopis i bibliografiju radova mons. dr. Frana Barca«, u: *SZ*, 31 (2004.), 79–94; ISTI, »Članci Frana Barca u *Graničaru*«, u: *Zbornik u čast Hrvoja Matkovića: u povodu 80. godine života*, Zagreb, 2005., 377–385; ISTI, »Osvrti u tisku u povodu smrti mons. dr. Frana Barca«, u: *Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja*, 5 (2006.), br. 9, 119–130; ISTI, »Sveučilišni profesor Fran Barac o Strossmayeru«, u: *Međunarodni znanstveni skup J. J. Strossmayer, Zagreb 19. svibnja 2005. i Đakovo, 20. svibnja 2005.: povodom obilježavanja 190. obljetnice rođenja i 100. obljetnice smrti: zbornik radova*, Zagreb, 2006., 257–268.

² Usp. npr. »Barac Fran dr.«, u: *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925–1925*, Zagreb, 1925., 18; Đuro GRAČANIN, »Fran Barac«, u: *Hrvatska enciklopedija*, sv. II, Zagreb, 1941., 215; Josip BUTORAC, »Barac, Fran«, u: *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 1, Zagreb, 1955., 362. Nešto kvalitetniji prikaz donosi tek natuknica R. [REDAKCIJA], »Barac, Fran«, u: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 1, Zagreb, 1983., 434.

³ Od nekrologa izdvajamo nekoliko: »† Dr. Fran Barac«, u: *Alma mater Croatica: glasnik Hrvatskog sveučilišnog društva u Zagrebu*, IV (1940.), br. 2, 92; D. K. Š. [Kerubin ŠEGVIĆ], »Dr Fran Barac †«, u: *Hrvatska straža* (Zagreb), br. 216, 22. IX. 1940., 3; »Dr. Fran Barac«, u: *Obzor* (Zagreb), br. 219, 21. IX. 1940., 3; »† Dr. Fran Barac«, u: *Nedjelja: Tjednik za katolički rad, socijalni život i prosvjetu* (Zagreb), XII (1940.), br. 39, 29. IX. 1940., 1; »Dr. Fran Barac: hrvatski političar i sveučilišni profesor«, u: *Jutarnji list* (Zagreb), br. 10.296, 22. IX. 1940., 12; Andrija Živković, »† Dr. Fran Barac«, u: *Bogoslovska smotra* (dalje: *BS*), XXVIII (1940.), 322–332.

⁴ Usp. npr. Milada PAULOVÁ, *Jugoslavenski Odbor (Povijest jugoslavenske emigracije za svjetskog rata od 1914.-1918.)*, Zagreb, 1925.; Josip HORVAT, *Politička povijest Hrvatske: 1918–1929*, Zagreb, 1938.; Vlaho A. RAIĆ, *Hrvatska i Srbija: Prilog sredjenju Podunavsko-jadransko-balkanskog sektora*, Buenos Aires, 1953.; Srđan BUDISAVLJEVIĆ, *Stvaranje države Srba, Hrvata i Slovenaca*, Zagreb, 1958.

⁵ Za upoznavanje šireg okvira Barčeva političkog djelovanja usp. Bogdan KRIZMAN, »Povjerljive veze između Jugoslavenskog odbora i domaćih političara za I. svjetskog rata«, u: *Historijski zbornik*, XV (1962.), 217–229; ISTI, *Raspad Austro-Ugarske i stvaranje jugoslavenske države*, Zagreb, 1977.; ISTI, *Hrvatska u Prvom svjetskom ratu: Hrvatsko-srpski politički odnosi*, Zagreb, 1989.; Hrvoje MATKOVIĆ, »Hrvatska zajednica: Prilog proučavanju političkih stranaka u staroj Jugoslaviji«, u: *Istorija XX veka: zbornik radova*, V/1963., Beograd, 1963., 5–136; Dragovan ŠEPIĆ, *Italija, Saveznici i jugoslavensko pitanje*, Zagreb, 1970. U novije vrijeme treba posebno istaknuti radove Z. Matijevića i J. Krište, koji su na temelju nekih dosad nepoznatih podataka nešto detaljnije prikazali pojedine segmente Barčeve šire crkvene i političke aktivnosti u razdoblju od 1914. do konca dvadesetih godina 20. st. Usp. Jure KRIŠTO, *Prešućena povijest: Katolička crkva u hrvatskoj politici 1858.–1918.*, Zagreb, 1994.; Zlatko MATIJEVIĆ, *Slom*

der nije do sada primjereno analizirano od strane povjesničara. No, ponešto se u osnovnim crtama može saznati o njegovu djelovanju u Požezi⁶, aktivnostima u okviru Hrvatske bogoslovske akademije⁷, te radu u Nadbiskupskom dječaćkom sjemeništu u Zagrebu⁸. Na teološkom i filozofskom polju njegov rad od strane suradnika i nasljednika nije u dovoljnoj mjeri valoriziran. U novije vrijeme postoji tek jedan neobjavljeni diplomski rad⁹ i nekoliko kratkih osvrtu na polemiku oko njegove habilitacije¹⁰.

Obzirom na spomenute nedostatke koji priječe uvid u znanstveni i organizacijski doprinos dr. Frana Barca razvoju teološke misli i institucija Katoličke crkve, kao i političkoj borbi hrvatskog naroda, pokušat ćemo u nastavku ovoga rada u kratkim crtama spomenuti najvažnije podatke iz njegova životopisa, te podsjetiti na njegove zasluge u razvoju *Bogoslovske smotre*, našeg najstarijeg teološkog časopisa. Na taj ćemo način ovim malim prilogom bar u nekoj mjeri pridonijeti boljem poznavanju života i rada ovog vrijednog svećenika, teologa i političara.

Životopisni podaci

Hrvatski svećenik, sveučilišni profesor, teolog i političar Fran Barac rođen je u Šemovcima 26. kolovoza 1872. godine.¹¹ Opću pučku školu pohađao je u rodnom mjestu i obližnjem Virju, a potom je nastavio školovanje u Požezi i Zagrebu,

politike katoličkog jugoslavenstva: Hrvatska pučka stranka u političkom životu Kraljevine SHS (1919.–1929.), Zagreb, 1998.

- ⁶ Za kratki uvid u Barčevo djelovanje u Požezi usp. *Požeška kolegija: spomenica o stogodišnjici 1835–1935*, Slav. Požega, 1935.
- ⁷ O tome usp. Josip BUTURAC, »Iz povijesti Hrvatske bogoslovske akademije 1922.–1945.«, u: *Croatica Christiana Periodica: časopis Instituta za crkvenu povijest KBF-a u Zagrebu* (dalje: *CCP*), 1 (1977.), 3–23, te Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, »Izvjestaj o ekonomsko-financijskim odnošajima između Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu i njegovih instituta«, u: *CCP*, 14 (1990.), br. 26, 207–272.
- ⁸ Stjepan RAZUM, »Nadbiskupsko dječaćko sjemenište i Nadbiskupska klasična gimnazija u prvih 30 godina djelovanja (1920.–1950.)«, u: *Tkalčić: Godišnjak Društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije*, 8 (2004.), 329–345.
- ⁹ Anđelko BADURINA, *Fran Barac i Antun Mahnić: »O modernoj katoličkoj apologetici«*, Zagreb, 1982. Nažalost, ovaj rad trenutno nije moguće posuditi, jer je 'nestao' iz arhiva i knjižnice Katoličkog bogoslovnog fakulteta.
- ¹⁰ Antun BOZANIĆ, *Biskup Mahnić: pastir i javni djelatnik u Hrvata*, Zagreb – Krk, 1991.; Ivan MACAN, »Neoskolastika u Hrvatskoj od 1874. do 1945.«, u: *Otvorena pitanja povijesti hrvatske filozofije: zbornik radova znanstvenoga skupa*, Zagreb, 23.–25. lipnja 1999., Zagreb, 1999., 331–346; Josip ČURIĆ, *Srcem se vjeruje ...: Blondelov stav pred apologetskim problemom*, Zagreb, 2002.; Josip OSLIĆ, *Vjera i um: neoskolastički i suvremeni pristupi*, Zagreb, 2004.
- ¹¹ Za osnovne podatke o Barčevu životu i radu usp. I. ZVONAR, »Dr. Fran Barac – svećenik, teolog i političar«, *ISTI*, »Šemovci: dvije crtice za povijest mjesta«, u: *PZ*, 32 (2006.), 198–205.

gdje je 1890. položio ispit zrelosti. Bogosloviju u Zagrebu završio je 1894., te je potom zaređen za svećenika. Službu u crkvenim institucijama započeo je kao aktuar u Nadbiskupskoj pisarnici u Zagrebu. Od veljače 1895. do konca 1909. bio je gimnazijski katehet i prefekt kolegija u Požegi, gdje je ostavio snažan trag kao vjeroučitelj koji je pokazao poseban interes za nastavu vjeronauka. U svojim javnim istupima – na katehetskom kongresu u Đakovu 1898., sudjelovanjem u radu Hrvatskog katoličkog katehetskog društva, te člancima na stranicama *Kršćanske škole*¹² i *Katoličkog lista*¹³ – zalagao se za reformu vjeronaučnog nastavnog plana za srednje škole. Vjeronauk je, po njegovu sudu, trebao biti središte obrazovanja za svakog katolika u srednjoj školi – ponajprije zato što je vjerska pouka čovjeku u vremenu kriza i kolebanja pružala nedvosmislen putokaz u životu i radu, te ga učila ćudoredu i čuvala od moralnog propadanja. Od učenika je Barac tražio razumijevanje predmeta i logički pristup stvarima. Radi toga je mnoge teme iz školskih udžbenika posebno tumačio i kritički ih u razgovoru s učenicima razrađivao. Poznao je razvojne pravce moderne pedagogije, teologije, filozofije i prirodnih znanosti, te pratio znanstvenu i stručnu literaturu njemačkog i francuskog govornog područja. Umješnost u radu s mladeži pokazao je i obnavljajući 1899. rad 'Marijine kongregacije gimnazijalaca'. Tijekom boravka i djelovanja u Požegi, u razdoblju koje bi se moglo nazvati i formativnim, Barac se susreo s mnogim tzv. modernim idejama (liberalizmom, darvinizmom, krizom vjere i dr.) koje je u svom pedagoškom i javnom radu kritički analizirao. U svom je radu bio, tvrdili su njegovi suvremenici, marljiv, »neumoran i brižan za dobro katoličkog đaštva i njegova odgoja«¹⁴, a upravo su mu veliki »napori i uspjesi odličnog odgojitelja i vjeroučitelja na znanstvenom radu«¹⁵ omogućili kasniju sveučilišnu karijeru.

Uz sve svoje dužnosti, Barac se u Požegi marljivo bavio i znanstvenim radom, pa je u razdoblju od 1900. do 1904. povremeno odlazio na studijsko usavršavanje na sveučilište u Fribourgu i Louvainu. Na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu je 15. siječnja 1902. bio promoviran u doktora teologije. U svrhu studija apologetike u inozemstvu Barac je od Vlade zamolio plaćeni dopust za akad. godinu 1902./03. Tako je u kolovozu 1902. dobio traženi dopust »u svrhu usa-

¹² Franjo BAREC, »Naučna osnova za nauk vjere u srednjim školama«, u: *Kršćanska škola: pedagojsko-naučni list* (dalje: *KŠ*), 3 (1899.), br. 18, 281–286, *KŠ*, 3 (1899.), br. 19, 298–305; *KŠ*, 3 (1899.), br. 20, 314–319; *KŠ*, 3 (1899.), br. 21, 331–337; *KŠ*, 3 (1899.), br. 22, 349–354; *KŠ*, 3 (1899.), br. 23, 367–373; *KŠ*, 3 (1899.), br. 24, 389–395.

¹³ Usp. npr. Fran BAREC, »Naši zavodi i njihova zadaća«, u: *Katolički list* (dalje: *KL*), 55 (1904.), br. 1, 3–6; ISTI, »Drugi osvrt na članak 'Nova vjeronaučna osnova za hrv. srednje škole'«, *KL*, 56 (1905.), br. 13, 157–159; ISTI, »Prilog k reformi za nauk vjere u srednjim školama«, u: *KL*, 56 (1905.), br. 16, 192–194.

¹⁴ *Požeška kolegija: spomenica o stogodišnjici 1835–1935*, 128–129, 147–149.

¹⁵ I. Š. [Ivan ŠKREBLIN?], »Veliki prijatelj omladine«, u: *Nedjelja*, XII (1940.), br. 51–52, 25. XII. 1940., 4.

vršavanja u bogoslovskoj struci apologetike«, te da bi mogao spremati ispite i habilitaciju.¹⁶ Na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu habilitirao se 1907. godine radnjom *O modernoj katoličkoj apologetici*, koja je zatim bila tiskana u Požegi. Na prijedlog profesorskoga zbora Bogoslovnoga fakulteta, ban Teodor Pejačević je uz privolu Nadbiskupskog duhovnog stola u Zagrebu podijelio »dru. Franji Barcu, profesoru i vjeroučitelju u kr. gimnaziji požeškoj, zamoljenu dozvolu predavanja (veniam legendi) iz 'apologetike te podrijetla religije uobće' na bogoslovnom fakultetu kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu«¹⁷. Tako je od svibnja 1907. dr. Barac, »kao privatni docent na bogoslovnom fakultetu zagrebačkog sveučilišta«¹⁸, počeo predavati opću dogmatiku ili apologetiku¹⁹.

Habilitacijski rad dr. Barca je bila prva apologetika napisana na hrvatskom jeziku koja je pokušala obraniti temelje kršćanske vjere. Svojom metodom obrade materije predstavljao je svojevrstu novinu u teološkom promišljanju na hrvatskom prostoru. U pristupu je vidljiv utjecaj koji je Barac usvojio za vrijeme boravka u inozemstvu, i kroz studiranje radova jednog od tada najznačajnijih crkvenih autoriteta iz područja apologetike, belgijskog kardinala Désiréa Merciera. Habilitacija *O modernoj katoličkoj apologetici* bila je prilično detaljno analizirana na stranicama crkvenoga tiska, ponajprije u *Hrvatskoj straži*, *Katoličkom listu* i *Bogoslovskoj smotri*. Tom se prigodom razvila oštra polemika u kojoj je Barcu bilo zamjereno da je podlegao strujama modernizma. Krčki biskup Antun Mahnić²⁰, ali i drugi kritičari, prigovorili su Barcu da je odbacio sigurnost skolastičkog učenja i prihvatio subjektivizam moderne filozofije, kao i pojedina načela i metode suvremene znanosti.²¹ Zamjerali su mu da nije dovoljno jasno formu-

¹⁶ Usp. Hrvatski državni arhiv u Slavonskom Brodu – Odjel u Požegi, Matica sposobnih br. 1 požeške gimnazije.

¹⁷ »Vjesnik«, u: *KL*, 58 (1907.), br. 12, 141–142.

¹⁸ Arhiv Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu (dalje: AKBf), Molba dr. Barca od 28. VIII. 1910. za natječaj na mjesto profesora opće dogmatike na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, br. 34/1910.

¹⁹ F. Barac je u kratkoj povijesti Fakulteta napisao da je on bio prvi habilitirani docent kojemu je podijeljena dozvola predavanja apologetike te podrijetla i potrebe religije uopće. Usp. Fran BARAC, »Teološki fakultet«, u: *Sveučilište Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Zagrebu 1874–1924: Spomenica akademičkoga senata*, Zagreb, 1925., 79–95.

²⁰ Za prikaz Mahnićeve djelovanja usp. A. BOZANIĆ, *nav. dj.*

²¹ Mahnić je osobito oštro istupao protiv tzv. katoličkog liberalizma, čija je glavna značajka »da koleba među istinom i neistinom« i tako žrtvuje čistoću vjere. »Time katolički liberalci služe slobodnozidarskim i socijalističkim ciljevima o općechovječanskoj ljubavi bez vjere i bez Boga, bez pravog i zakonitog autoriteta bilo u Crkvi, bilo u ljudskom društvu.« S ovih pozicija Mahnić je kritizirao i hrvatske pisce iz razdoblja moderne. Usp. Ivan VITEZIĆ, »Mahnić i njegovo djelo«, u: *Jubilarni zbornik 'Hrvatske revije' 1951.–1975.*, München–Barcelona, 1976., 568–583. Vrijedno je ovdje ukazati na članak Antona Tamaruta, koji je pokušao naznačiti »izvorse s kojih je biskup Mahnić napajao svoj duhovni život«, i koji su utjecali na njegov razvoj i formiranje stavova o nizu

lirao svoje stavove, da je mjestimično pogrešno citirao i krivo interpretirao, te da je preuzeo teze i terminologiju pojedinih, u prvom redu francuskih mislilaca (npr. Mauricea Blondela, Alfreda Loisyja, Paula Sabatiera, Eduarda Le Roya i dr.) koji su od strane dijela crkvenih krugova bili optuživani za modernizam.²² U tom kontekstu Barcu su kritičari spočitavali da je njegova habilitacija u protivnosti spram enciklike *Pascendi Dominici Gregis*, kojom je u rujnu 1907. papa Pijo X. osudio modernističko učenje. U polemiku su se vrlo aktivno uključili, te svrstali na Barčevu stranu, sveučilišni profesori dr. Antun Bauer i dr. Josip Pazman, te dr. Josip Marić. Oni su na stranicama *Katoličkog lista* tijekom 1908. i 1909. objavili članke u prilog obrane dr. Barca. Polemika se u nešto manjem opsegu vodila i u časopisima *Vrhbosna*, *Serafinski perivoj*, *Jutro* i *Luč*, pa su se tako odjeci ove rasprave javili i među bogoslovima u Bosni i Srijemu. Barčeve stavove je sredinom 1909. odobrio priznati crkveni autoritet na području apologetike onoga vremena D. Mercier, pa je time na neki način donesena »presuda« u Barčevu korist.²³

Na trenutke žestoka rasprava o modernizmu na hrvatskom prostoru bila je bolan i nekršćanski prijedor, te je predstavljala sukob s izmišljenim modernizmom, koji je u hrvatskom katolicizmu dobio jako uvećane razmjere.²⁴ Tijekom polemike Barac je priznao da nema dovoljno znanja u svim područjima filozofije. Najbolje je to potvrdila činjenica što on u kasnijem profesorskom radu nije napisao djelo u kojem bi opsežno obradio apologetska pitanja. Razloge za to treba tražiti u nizu obveza koje je imao na Bogoslovnom fakultetu, te u crkvenom i političkom životu. Osim toga, dijelom uzroke valja potražiti i u njegovoj samokritičnosti i strogosti. No, treba kazati da je on, kako ćemo pokazati u daljnjem tekstu, u svojim kasnijim radovima posebnu pozornost posvećivao apologetici i filozofiji.

Krajem 1909. Barac je na vlastiti zahtjev otišao iz Požege u Zagreb, gdje je kratko bio katehet Gornjogradske gimnazije, te privatni docent na Bogoslovnom fakultetu. Godine 1911. bio je imenovan izvanrednim javnim profesorom općeg dijela dogmatike, a dvije godine kasnije redovitim profesorom. Zauzimanjem dr. Barca te potporom nadbiskupa dr. A. Bauera i profesora I. Bujanovića, na Bogoslovnom su fakultetu u Zagrebu bile osnovane četiri nove katedre u svezi s apologetikom, i to za filozofiju, povijest religija, povijest dogmi i istočno bogoslovlje. U nekoliko je navrata profesorski zbor Fakulteta Barca birao za svojeg

fenomena koje je tijekom svojega javnoga djelovanja komentirao. Usp. Anton TAMARUT, »Izvori duhovnosti kod biskupa Mahnića«, u: *Riječki teološki časopis*, 11 (2003.), br. 2, 361–377.

²² U tom kontekstu treba reći da J. Čurić smatra da je Barac u svojoj habilitaciji pogrešno protumačio teze filozofa Blondela. Usp. J. ČURIĆ, *nav. dj.*, 21, 42.

²³ Kaptolski arhiv Zagreb, Dodatak podacima o zagrebačkim kanonicima.

²⁴ Željko MARDEŠIĆ, »Hrvatski katolički pokret i liberalizam«, u: *Hrvatski katolički pokret: zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Zagrebu i Krku od 29. do 31. ožujka 2001.*, Zagreb, 2002., 253–271.

predstavnik u Odbor za pučka sveučilišna predavanja, a u raznim prigodama sudjelovao je na znanstvenim skupovima u domovini i inozemstvu. Na Fakultetu je dva puta (1913./1914. i 1922./1923.) obnašao dužnost dekana, a tijekom školske godine 1915./1916. bio je rektor Zagrebačkog sveučilišta. Zbog svojih političkih aktivnosti i stavova bio je sputavan u napredovanju, te je 1924. čak nasilno umirovljen. No, već se sljedeće godine ponovno vratio na Bogoslovni fakultet. U svojem nastavnom radu bio je član povjerenstava za obranu doktorata, a osobito se zalagao za nabavu literature za potrebe rada u seminaru. Kao didaktičara i znanstvenika cijenili su ga njegovi studenti.²⁵ Dobar poznavatelj i bliski Barčev suradnik, sveučilišni profesor i zagrebački kanonik dr. Stjepan Bakšić, okarakterizirao ga je kao »odličnog pedagoga i dubokog učenjaka, koji je uvijek bio na pomoć crkvenoj hijerarhiji«, koji je odgojio »generacije svećenika Katoličkoj crkvi i hrvatskom narodu«.²⁶ Nadbiskup Bauer je godine 1925. dr. Barca zbog zasluga za doprinos razvoju institucija Katoličke crkve, ali i u znak protesta radi umirovljenja, imenovao kanonikom Prvostolnog kaptola zagrebačkog.

Osobito važnu ulogu Barac je imao u osnivanju Hrvatske bogoslovske akademije (HBA), u kojoj je od 1923. do 1935. godine obnašao službu potpredsjednika, a nakon smrti don Frane Bulića izabran je za predsjednika. Barac je kao dekan Bogoslovnog fakulteta u Zagrebu predsjedao u prostorijama dekanata sjednici na kojoj je 19. listopada 1922. bila osnovana Hrvatska bogoslovska akademija. Svojim radom i zalaganjem Barac je nastojao proširiti opseg njezina djelovanja. Slijedom toga je nastojao učinkovitije organizirati rad HBA, te u njezin okvir privući i uključiti društva (Staroslavensku akademiju i Leonovo društvo) koja su se bavila temama vezanim za razvoj bogoslovlja i obranu kršćanske vjere. Njegova aktivnost u radu HBA obuhvaćala je nekoliko segmenata: skrb za osiguranje financijskih sredstava, aktivno učešće u reorganizaciji HBA, brigu za izdavanje Akademijinih edicija, posebice časopisa *Bogoslovska smotra*, te sudjelovanje u znanstvenom radu i javnim predavanjima.²⁷

Fran Barac je vodio gradnju Nadbiskupskog dječjačkog sjemeništa na Šalati, te je bio prvi rektor u razdoblju od 1928. do 1937. godine. Radi velikih zasluga oko podizanja i izgradnje Sjemeništa papa Pio XI. imenovao ga je 1929. svojim kućnim prelatom. Barac je, naglašavali su njegovi suvremenici, kao rektor Sjemeništa »trošio (...) svoje velike energije u upravu novoga zavoda«, čiju je izgradnju i osobno financijski pomagao.²⁸

²⁵ Ivan ŠKREBLIN, »Pedagoški rad Msgra dra Frana Barca«, u: *KŠ*, 45 (1941.), br. 1–2, 11–16.

²⁶ »Sprovod dra Frana Barca«, u: *Hrvatska Straža*, br. 217, 24. IX. 1940., 8.

²⁷ O nekim segmentima Barčeva rada u okviru HBA usp. I. ZVONAR, »Fran Barac i ujedinjenje Hrvatske bogoslovske akademije sa Staroslavenskom akademijom i Leonovim društvom«.

²⁸ [Uredništvo], »† Mons. Dr. Fran Barac«, u: *KL*, 91 (1940.), br. 39, 464.

Za srednje škole Barac je napisao udžbenike *Liturgika ili nauka o bogoštovnim obredima Katoličke crkve* (Zagreb, 1908.) i *Katolička dogmatika ili nauka o vjerskim istinama, katoličkim napose* (Zagreb, 1909.). Vrijedno je surađivao u *Bogoslovskoj smotri* i *Katoličkom listu*, čiji je bio urednik od 1914. do 1919. U crkvenom pedagoškom časopisu *Kršćanska škola* objavio je više stručnih članaka i recenzija iz područja katehetike i pedagogije, kao i niz teoloških rasprava u kojima obrađuje pitanja vezana uz apologetiku i povijest religija. Može se reći da su Barčeve rasprave, a osobito habilitacijska radnja, unijele živost u razvoj hrvatske filozofske i teološke misli unutar neoskolastičkog pokreta krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Članke o političkim prilikama objavljivao je u listovima *Srijem*, *Hrvat*, *Hrvatska sloga*, *Graničar*, *Obzor* i drugdje.²⁹ Svojim priložima i sudjelovanjem nastojao je pomoći razne dobrotvorne akcije, te popularizirati znanstveni rad i javna predavanja.

Pored aktivnosti na crkvenom, pedagoškom i znanstvenom području, Barac je sudjelovao i u političkom životu hrvatskog naroda. Njegova politička djelatnost bila je osobito važna tijekom Prvoga svjetskog rata, kada je kao pristaša Starčevićeve stranke prava, ali i kao osoba od posebnog povjerenja nadbiskupa Bauera, održavao vezu između predstavnika političkih stranaka u domovini i pojedinih političara u emigraciji. Posebice su bili važni njegovi kontakti s predsjednikom Jugoslavenskog odbora dr. Antom Trumbićem i šefom Srpskog presbira Božom Markovićem u Švicarskoj. Također, Barac je imao zapaženu ulogu na sjednicama Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba u Zagrebu u jesen 1918. godine, odnosno tijekom pregovora o stvaranju jugoslavenske države. Na Mirovnoj konferenciji u Parizu 1919. sudjelovao je kao ekspert Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenca. Njegovo političko djelovanje u novoj državi bilo je zapaženo i kroz članstvo u Privremenom narodnom predstavništvu u grupi Narodnog kluba, u kojem je sudjelovao kao pripadnik Hrvatske zajednice. Kada je dr. Ante Trumbić godine 1926. utemeljio Hrvatsku federalističku seljačku stranku, Barac je postao njezin potpredsjednik. Tijekom diktature kralja Aleksandra u Barčevoj su se kuriji održavali sastanci političkih istomišljenika. U svojem političkom djelovanju Barac je polazio od ideje hrvatskog državnog prava, ali je s približavanjem završetka Prvoga svjetskog rata sve aktivnije zagovarao ideju stvaranja jugoslavenske države. Kada je kroz nekoliko početnih godina života nove države jasno uvidio nepravdu koja se nanosi Hrvatima i drugim nesrpskim narodima, Barac je u svojim kritički intoniranim istupima i novinskim člancima jasno iskazivao nezadovoljstvo državnim ustrojstvom, teškim teretima i neznatnim pravima hrvatskog naroda, ali i svih drugih obespravljenih u Kraljevstvu/Kraljevini SHS.³⁰

²⁹ Radi detaljnijeg uvida u bibliografiju dr. F. Barca usp. I. ZVONAR, »Prilog za životopis i bibliografiju radova mons. dr. Frana Barca«; ISTI, »Članci Frana Barca u *Graničaru*«.

³⁰ O političkom djelovanju dr. Barca usp. I. ZVONAR, »Prinos poznavanju političkog djelovanja dr. Frana Barca«.

Zbog iscrpljenosti tijekom višedesetljetnog obavljanja raznih službi u krilu Crkve, te dugogodišnjeg političkog djelovanja i zdravstvenih poteškoća, Barac je početkom 1938. na vlastiti zahtjev umirovljen. Nakon toga se povukao iz javnog života. Umro je 20. rujna 1940. godine u Zagrebu, gdje je i pokopan 23. rujna na Mirogoju. Javnost ga je ispratila s priznanjem i zahvalnošću za doprinos na znanstvenom, političkom i crkvenom polju.³¹

Urednik i suradnik *Bogoslovske smotre*

1. Urednik

Na poticaj dr. Josipa Pazmana godine 1910. počela je izlaziti *Bogoslovska smotra* kao prilog *Katoličkog lista*. Prva dva godišta Pazman je uredio u suradnji s dr. Edgarom J. Leopoldom.³² Od godine 1912. profesorski zbor Bogoslovnog fakulteta u Zagrebu postao je izdavatelj, nakladnik i vlasnik časopisa, a za odgovorne urednike su imenovani dr. Josip Pazman i dr. Fran Barac. Bilo je predviđeno da časopis izlazi četiri puta godišnje i da se tiska u tiskari 'Hrvatskog katoličkog tiskovnog društva' u Zagrebu, te da uredništvo bude u Palmotićevoj ulici br. 25.³³ Novoimenovani urednici su 1. ožujka 1912. na stranicama *Bogoslovske smotre* izrazili želju da *Smotra* »doprinese k razvoju bogoslovske knjige uopće i napose u Hrvatskoj, da svojim radnjama usavrši umnu izobrazbu našega klera i naših svjetovnjaka, da osvjetljivanjem religioznih pitanja utire staze duševnom miru pojedinaca i jakim dokazima katoličkih istina da naše društvo utvrdi u vjeri otaca«³⁴. Također su se obratili čitateljstvu s pozivom »da smo jedni, kad se radi o slavi Božjoj, o kulturnom napredovanju hrvatske inteligencije, o vlastitoj časti našoj«³⁵. Tom prigodom su obećali da će nastojati znanstveno i praktično informirati čitateljstvo o bitnim pitanjima i velikanima bogoslovske znanosti u prošlosti i sadašnjosti, te su zamolili dosadašnje suradnike i pretplatnike da svojim priložima i pretplatom podupru časopis.

Uredništvo *Bogoslovske smotre* je čitateljima 1913. uputilo poziv da što prije pošalju pretplatu za godinu 1914., te da podmire dugovanja za prethodna godišta. Budući da su svesci prošlih godišta bili razdijeljeni, zamolili su sve koji nisu

³¹ Za pregled nekrologa usp. I. ZVONAR, »Osvrti u tisku u povodu smrti mons. dr. Frana Barca«.

³² Pregledan prikaz Pazmanova doprinosa pokretanju i uređivanju *Bogoslovske smotre* dao je zagrebački kanonik i sveučilišni profesor dr. Matija Berljak. Usp. Matija BERLJAK, »Dr. Josip Pazman i 'Bogoslovska smotra'«, u: BS, LXX (2000.), br. 3–4, 507–522.

³³ AKBF, Obavijest o pokretanju časopisa od 6. travnja 1912. upućena Kr. redarstvenom povjereništvu, br. 35/1912.

³⁴ UREDNIŠTVO, »Novo uredništvo čitatelju«, u: BS, III (1912.), 1.

³⁵ Isto.

platili i više ne namjeravaju uzimati časopis da vrate stare brojeve, kako bi novi pretplatnici mogli kompletirati svoju zbirku časopisa. Također su zahvalili svim dobročiniteljima, suradnicima i pretplatnicima.³⁶

U Ljubljani je od 24. do 27. kolovoza 1913. bio održan Drugi hrvatski katolički kongres. Na kongresu su glavnu riječ vodili, ponajprije, mladi katolički intelektualci, laici i svećenici, organizirani u Hrvatskom katoličkom senioratu, čije je osnivanje 1912. godine potaknuo agilni krčki biskup A. Mahnić.³⁷ Svrha kongresa je bila da se utemelje i kvalitetno organiziraju hrvatske katoličke organizacije čije bi se djelovanje trebalo pozitivno odraziti na prosvjetnom, religioznom i socijalno-gospodarskom polju.³⁸ Nakon pojedinih izlaganja Barac je sudjelovao u diskusijama. Budući da je on tada bio jedan od urednika *Bogoslovske smotre* i dekan Bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, njegovi prijedlozi izneseni na kongresu imali su posebnu težinu, jer je dobro poznao potrebe i mogućnosti, a bio je u prilici poduzeti i konkretne mjere. Naime, on je u raspravi o ulozi Leonovog društva iz Senja³⁹, koje je imalo za cilj unapređenje kršćanske filozofije, naglasio da bi ono trebalo proširiti svoj program uvrštavanjem bogoslovlja. Zato bi, smatrao je Barac, bilo korisno da se u okviru Društva osnuje posebna sekcija za bogoslovlje, jer se teologija, s obzirom na trenutno stanje, na Bogoslovnom fakultetu ne može proširivati i razvijati osnivanjem novih katedri. Sekcija bi mogla izraditi »program književnoga bogoslovskega rada«, a njezinim utemeljenjem otvorio bi se prostor za *Bogoslovsku smotru*, koja bi mogla češće izlaziti i više kroz znanstveni diskurs raspravljati aktualna pitanja vezana za bogoslovlje, te koordinirati rad s krčkom *Hrvatskom stražom* koja bi obrađivala filozofsku problematiku. Uz kvalitetniju organizaciju rada tu bi mogli i mladi bogoslovi objavljivati svoje prve radove. Ti su Barčevi prijedlozi bili prihvaćeni s odobravanjem.⁴⁰ Nakon izlaganja Stjepana Markulina o katoličkom tisku, dr. Barac je izrazio mišljenje da je potrebno provesti unifikaciju i redakciju časopisa religioznog sadržaja, i to tako da »u bogoslovnu sekciju Leonova društva uđu u prvom redu urednici glavnih religioznih listova«, koji trebaju »u prvom redu odrediti, koji listovi imaju pre-

³⁶ UREDNIŠTVO BOGOSLOVSKE SMOTRE, »P. n. gg. čitaocima 'Bogoslovske smotre'«, u: *BS*, IV (1913.), 494.

³⁷ Glede uvida u djelovanje Hrvatskog katoličkog seniorata usp. Zlatko MATIJEVIĆ, »Hrvatski katolički seniorat i politika (1912.–1919.)«, u: *CCP*, 24 (2000.), br. 46, 121–162.

³⁸ O Drugom hrvatskom katoličkom kongresu usp. Zlatko MATIJEVIĆ, »Poticaji i organiziranje II. hrvatskog katoličkog kongresa u Ljubljani i referat dr. Janka Šimraka o vjerskom jedinstvu Slavena (1913. g.)«, u: *ČSP*, 33 (2001.), br. 3, 707–723; Jure KRIŠTO, *Prešućena povijest: Katolička crkva u hrvatskoj politici 1858.–1918.*, Zagreb, 1994., 315, 321.

³⁹ Za informacije o utemeljenju i zadaćama društva usp. »Leonovo društvo«, u: *Hrvatska straža*, VI (1908.), sv. 5, 646–650.

⁴⁰ *Spomen-knjiga o II. hrvatskom katoličkom kongresu u Ljubljani 1913. (Hrvatsko-slovenski katolički sastanak u Ljubljani 1913.)*, ur. J. Šimrak, Rijeka, 1913., 175–176.

stati i kako se imade gradivo u pojedinim časopisima rasporediti«. Taj prijedlog dr. Barca nazočni su prihvatili »s odobravanjem jednoglasno«. ⁴¹ Treba reći da je Barčeva zauzetost glede kvalitetnije organizacije i podizanja znanstveno-stručne razine katoličkog tiska i Leonovog društva osobito došla do izražaja u vrijeme kad je bio urednik *Bogoslovske smotre* i *Katoličkog lista*, te u njegovom kasnijem radu u okviru Hrvatske bogoslovske akademije.

Godine 1915. uredništvo se obratilo pretplatnicima i čitateljima *Bogoslovske smotre*. Tom je prigodom izraženo žaljenje da zbog ratnih nedaća gotovo s »polovinom Evrope ne stojimo u književnoj vezi«, pa je sve očitiji nedostatak suvremene literature, a novija stručna djela je nemoguće nabaviti. ⁴² Uz to, situaciju su otežavale tehničke poteškoće i skupoća papira, ali je unatoč tome odlučeno da se časopis i dalje izdaje. Zato je uredništvo pozvalo sve prijatelje napretka hrvatske bogoslovske knjige da pošalju svoje znanstvene i stručne priloge za *Smotru*, a pretplatnicima su uputili poziv da izravnaju svoja dugovanja. Pored toga, zamolili su one koji nisu platili i više ne namjeravaju uzimati časopis da vrate duplikate i stare brojeve, kako bi novi pretplatnici mogli kompletirati godišta koja im nedostaju. Također, pozvali su bogoslove i svećenstvo da se pretplate na *Bogoslovsku smotru*. ⁴³ Poziv na suradnju i potporu uredništvo je uputilo i 1916., ponovno upozoravajući na financijske poteškoće i pozivajući dužnike da riješe svoja dugovanja. ⁴⁴

Pored uredničkog rada u *Bogoslovskoj smotri*, Barac je početkom 1914. godine umjesto dr. Svetozara Rittiga postao novi odgovorni urednik *Katoličkog lista*. Zagrebački nadbiskup A. Bauer mu je naložio da list razvije u svakom smjeru, kako bi postao glasnikom svećenstva. ⁴⁵ U akad. god. 1915./1916. bio je rektor Zagrebačkog sveučilišta, a sljedeće godine obavljao je službu prorektora. Osim toga, u ratnom vremenu se aktivno uključio u politička zbivanja. Sve veći broj obveza u konačnici ga je prekomjerno okupirao, pa je 1918. zamolio »profesorski zbor bogoslovskega fakulteta, neka ga razriješi dužnosti urednikovanja 'Bogoslovske smotre' s razloga, što ga posao oko uređivanja 'Katoličkoga lista' kao i drugi poslovi spriječavaju«. ⁴⁶ Njegovoj je molbi bilo udovoljeno, pa je tako u uredništvu ostao samo dr. Pazman.

⁴¹ *Isto*, 193.

⁴² UPRAVA I UREDNIŠTVO BOGOSLOVSKE SMOTRE, »Pretplatnicima i čitaocima 'Bogoslovske smotre'«, u: *BS*, VI (1915.), 95.

⁴³ *ISTO*, 95–96.

⁴⁴ »Promjena u uredništvu«, u: *BS*, IX (1918.), br. 2.

⁴⁵ Fran BARAC, »Promjene u uredništvu 'Katoličkog Lista'«, u: *KL*, 65 (1914.), br. 1, 10.

⁴⁶ [UREDNIŠTVO BOGOSLOVSKE SMOTRE], »Poruka uredništva i uprave«, u: *BS*, VII (1916.), 424.

U vrijeme kad je bio suurednik u *Smotri* Barac je napisao velik broj prikaza najnovijih domaćih i inozemnih (njemačkih, francuskih, austrijskih, talijanskih) teoloških revija i knjiga⁴⁷, a uz Pazmana je povremeno odgovarao i na upite čitatelja.⁴⁸ Iz tih priloga, u kojima se trudio biti ažuran, stručan i informativan, može se jasno razaznati njegov znanstveni interes i teološko nastojanje koje je išlo za tim da produbi svoja znanja iz apologetike i suvremene filozofije. Vjerojatno ga je polemika oko njegove habilitacije dodatno motivirala na studij apologetskih djela, a ujedno je kao sveučilišni profesor pratio razvoj područja koje je predavao studentima na Fakultetu.

2. *Suradnik*

Barac nije samo velikim marom uređivao *Bogoslovsku smotru*, nego je na njezinim stranicama objavio i zapažene članke i rasprave, koje ćemo ovdje u kratkim crtama spomenuti. U *Bogoslovskoj smotri* Barac se prvi puta javio 1911. člankom »Je li Isus Krist živio?«, gdje se kroz povijesno-filozofsku prizmu osvrnuo na hipoteze njemačkog profesora filozofije Arthura Drewsa da kršćanstvo nije povijesna religija, odnosno da je Isus Krist samo mitološka ideja.⁴⁹ Pokušaje da se ospori vjerodostojnost Evanđelja i postojanje Isusovo, Barac je osobito oštro osuđivao.⁵⁰ Tijekom 1912., 1913., 1914. i 1916. intenzivno je objavljivao u *Smotri* svoje »Bilješke iz bogoslovske literature«. Tu je u nekoliko navrata stručno obradio problematiku vezanu uz apologetiku. Tako je u glavnim crtama čitateljstvu razložio pojmove 'apologija' i 'apologetika'⁵¹, te ukazao u kojoj mjeri je važno da katolici upoznaju povijest religija, jer »poredbeno proučavanje raznovrsnih

⁴⁷ Usp. npr. Fran BARAC, »A. Tanquerey: Synopsis theologiae dogmaticae fundamentalis: de vera religione, de Ecclesia, de fontibus revelationis«, u: *BS*, III (1912.), 102–105; ISTI, »Theologische Quartalschrift«, u: *BS*, III (1912.), 118; ISTI, »Apologetische Rundschau«, u: *BS*, III (1912.), 119; ISTI, »Revue pratique d'Apologetique«, u: *BS*, III (1912.), 119; ISTI, »Revue du Clerge Francais«, u: *BS*, III (1912.), 119–120. Takoder, usp. Fran BARAC, »Katolički dak. Vjerski kažiput kroz srednje i visoke škole«, u: *BS*, IV (1913.), 96–97., ISTI, »Hettinger-Weber: Lehrbuch der Fundamentaltheologie oder Apologetik«, u: *BS*, IV (1913.), 217–218; ISTI, »Lehmen-Beck: Lehrbuch der Philosophie auf aristotelisch-scholastischer Grundlage«, u: *BS*, IV (1913.), 218–219. Zatim usp. i Fran BARAC, »De Agnoetarum doctrina«, u: *BS*, V (1914.), 216–217; ISTI, »Krier-Butura Stjepan: O lijepom vladanju«, u: *BS*, V (1914.), 417. Naravno, postoji i niz drugih Barčevih prikaza na stranicama *Bogoslovске smotre*, ali ovdje smo za ilustraciju naveli samo nekoliko naslova.

⁴⁸ Usp. npr. Fran BARAC, »O tajnoj ispovijedi«, u: *BS*, III (1912.), 417–428; ISTI, »Upit o nepogrješivosti sv. Oca«, u: *BS*, V (1914.), 211–215.

⁴⁹ ISTI, »Je li Isus Krist živio?«, u: *BS*, II (1911.), 63–71.

⁵⁰ ISTI, »Bilješke iz bogoslovske literature. O životu Isusa Krista«, u: *BS*, III (1912.), 196–197.

⁵¹ ISTI, »Bilješke iz bogoslovske literature. Ispravni pojam apologetike«, u: *BS*, III (1912.), 90–92.

religija (...) osvjetljava upravo magičnim svjetlom katoličku vjeru⁵². Obzirom na interes u 'poredbenoj znanosti religija' zanimao se i za »religije Inda u različnim svojim pojavama: vedizam, brahmanizam, budhizam, hinduizam«. Zato je pratio istraživanja i inozemnu literaturu s područja indologije, te se povremeno kratko osvrtao na rezultate istraživanja njemačkih i francuskih stručnjaka.⁵³ Historijska dimenzija razvoja čovjeka i religije još od pojave pleistocenskog čovjeka intrigirala je Barca. U tom kontekstu je upozoravao da se ne smije »iz nedostatka ikakvih kulturnih spomenika najstarijeg perioda čovječanstva zaključiti, da su ljudi ovog doba bili ateisti«⁵⁴.

Iz Barčevih priloga o povijesti religija vidi se da je pažljivo motrio gibanja na području filozofije, indologije, etnologije, arheologije, itd. Osobito se zanimao za razvoj i rezultate arheologije i etnoloških istraživanja, jer u svojim priložima često uspoređuje rezultate povijesnih znanosti s novim etnološkim i arheološkim otkrićima.⁵⁵ Zato je i odnos prirodnih znanosti i vjere bio česta tema njegovih članaka u kojima je pokazao u kojoj mjeri prati i poznaje najnovije rezultate istraživanja na polju paleontologije i antropologije, te njihove implikacije na filozofskom, duhovnom i vjerskom području za čovjeka.⁵⁶ Barčevi osvrti jasno svjedoče o njegovoj težnji za permanentnim interdisciplinarnim obrazovanjem kroz studij recentne znanstvene literature.

Premda je početkom dvadesetih godina 20. st. bio ponajprije zauzet raznim obvezama na političkom i crkvenom planu, Barac je nastojao djelovati i na znanstvenom polju. Godine 1923. u članku »Prehistorija, etnologija i znanost religija u apologetici« na tragu rezultata svoje habilitacijske radnje razmatra kako se spoznaje suvremene znanosti – filozofije, psihologije, antropologije, etnologije, povijesti religija – odražavaju na vrijednost apologetičkog dokaza. U vrijeme napada na »vjerske i čudoredne istine, što ih uči katolička Crkva«, apologetika mora, smatrao je Barac, ispitati i znanstveno utvrditi osnovne principe katoličke teologije, a apologet treba poznavati metode i rezultate suvremenih znanosti kako bi mogao odgovoriti na moderne dvojbe i pitanja, te čovjeka utvrditi u vjeri.⁵⁷

⁵² ISTI, »Bilješke iz bogoslovske literature. Iz povijesti religija«, u: *BS*, III (1912.), 92–94.

⁵³ ISTI, »Bilješke iz bogoslovske literature. Iz poredbene znanosti religija«, u: *BS*, XI (1923.), 222–228.

⁵⁴ ISTI, »Bilješke iz bogoslovske literature. O religiji pretpovjesnog čovjeka«, u: *BS*, IV (1913.), 194–198.

⁵⁵ ISTI, »Bilješke iz bogoslovske literature. Iz povijesti religija«, u: *BS*, V (1914.), 197–207; ISTI, »Bilješke iz bogoslovske literature. Grobovi sv. Petra i Pavla u Rimu«, u: *BS*, VII (1916.), 190–196.

⁵⁶ ISTI, »Bilješke iz bogoslovske literature. Prirodnoznanstvo i vjera. Prirodnoznanstvo i podrijetlo čovjeka«, u: *BS*, III (1912.), 94–98.

⁵⁷ ISTI, »Prehistorija, etnologija i znanost religija u apologetici«, u: *BS*, XI (1923.), 3–9.

Pored pisanja znanstvenih radova nastojao je nazočiti znanstvenim skupovima, zato što oni okupljaju stručnjake raznih disciplina koji kroz prezentaciju svojih metoda rada i postignuća otvaraju nove perspektive u znanstvenom istraživanju. Tako je osobno sudjelovao u radu trećeg skupa znanstvenika s područja religijske etnologije, koji se održao u Tilburgu u Nizozemskoj od 6. do 14. rujna 1922. Na stranicama *Bogoslovske smotre* tijekom 1923. godine u osnovnim je crtama prikazao izlaganja održana na kongresu, te je naglasio važnost studija etnologije za bolje poznavanje povijesti religija. Naime, on je smatrao da su upravo spoznaje proizašle iz etnologije, te lingvistike, sociologije i komparativne povijesti religija važne jer nude dokaze za božansko podrijetlo kršćanstva i nadnaravni utjecaj božanstva u razvoju čovjeka.⁵⁸

U prikazu »Etnološko-religijskog kursa u St. Gabrijelu« održanog u okolici Beča od 17. do 23. srpnja 1923. godine Barac na stranicama *Bogoslovske smotre* i *Katoličkog lista* opetovano ističe važnost održavanja takvih manifestacija radi dobivanja uvida u trenutno stanje razvoja poredbene znanosti religija. Naglasio je da su iznesene rasprave znanstvenicima i nastavnicima pokazale nove teološke puteve i ukazale na važnost proučavanja povijesti religija, s obzirom na značaj duhovne kulture za čovječanstvo. Napomenuo je da se na skupu svojim izlaganjem u najboljem svjetlu pokazao mladi profesor Bogoslovnog fakulteta u Zagrebu dr. Aleksandar Gahs, te je istaknuo da bi i Hrvati trebali prirediti jedan takav skup.⁵⁹

Godine 1924. Barac je zbog političkih podmetanja nasilno umirovljen na Fakultetu, a potom ga je nadbiskup Bauer angažirao u poslovima oko pripremanja sinode. No, on je i dalje, unatoč mnogim obvezama na crkvenom i političkom planu, pratio znanstvena zbivanja. Tako je u *Bogoslovske smotre* objavio prilog o izlaganjima održanima u rujnu 1925. u Milanu na četvrtom kongresu religijske etnologije. Osobito je naglasio da se tom prigodom pokazala važnost uske suradnje etnologije, teologije i eksperimentalne psihologije. Vrlo vrijedan doprinos kongresu dao je A. Gahs, koji je na najbolji način svojim izlaganjem afirmirao sebe i hrvatsko sveučilište u svijetu.⁶⁰

U Barčevim je razmišljanjima gotovo trajno, na tragu biskupa Josipa Jurja Strossmayera, bilo prisutno nastojanje oko ostvarenja jedinstva kršćanskih crkava, odnosno vjerske unije na Istoku i na Zapadu.⁶¹ U kojoj mjeri je ideja crkvenog

⁵⁸ ISTI, »La IIIième 'Semaine d' Ethnologie religieuse' à Tilbourg (Hollande) 6–14 septembre 1922«, u: *BS*, XI (1923.), 63–72.

⁵⁹ ISTI, »Etnologisch-religionswissenschaftlicher Kurs«, u: *BS*, XI (1923.), 362–387. Usp. i ISTI, »Etnološko-Religijski kurs u St. Gabrijelu«, u: *KL*, 74 (1923.), br. 30, 352–353.

⁶⁰ ISTI, »La IVième 'Semaine d' ethnologie religieuse' de Milan 17–25 septembre 1925«, u: *BS*, XIII (1925.), 489–494.

⁶¹ Detaljnije o tome usp. I. ZVONAR, »Sveučilišni profesor Fran Barac o Strossmayeru«.

jedinstva intrigirala dr. Barca jasno svjedoči njegov članak »Bilješke iz bogoslovsko-filozofske literature«, objavljen 1925. u *Bogoslovskoj smotri*, gdje donosi najavu kongresa 'Naučnog zbora za istočno bogoslovlje' koji će se održati u srpnju 1925. godine u Ljubljani. Tom prigodom on je naglasio važnost »međunarodnih zborova naučenjaka za istočno bogoslovlje, da uklanjaju zapreke, da iskorenjavaju predrasude, što kroz vijekove kočje rad oko jedinstva«⁶², te potrebu kulturnog, socijalnog, religioznog i karitativnog povezivanja kršćana, posebice na prostoru jugoistočne Europe, gdje su se na poziv Svetoga Oca među prvima na suradnju odazvali upravo katolici na slavenskom jugu.

Prigodom obilježavanja tisuću i petsto godina od smrti sv. Augustina priredila je Hrvatska bogoslovska akademija 16. studenog 1930. proslavu u Jeronimskoj dvorani na Trgu kralja Tomislava u Zagrebu. Tada su predavanja o sv. Augustinu održali dr. F. Barac, dr. S. Zimmermann i dr. A. Živković.⁶³ Iste godine je osvrtna Augustinov život i djelo Barac objavio na stranicama *Bogoslovске smotre*. Tu je ukratko prikazao njegovu filozofsku i teološku misao, te spomenuo najvažnije spise u kojima »prvi obrađuje sistematski i spekulativno, najteže katoličke objavljene istine«⁶⁴.

Barac je 1937., povodom izlaska dvadeset i petog godišta *Bogoslovске smotre*, kao predsjednik Hrvatske bogoslovске akademije te nekadašnji urednik, dugogodišnji suradnik i podupiratelj toga vrijednog bogoslovnog časopisa ukratko rezimirao njegov značaj i doprinos razvoju teološke misli u hrvatskom narodu. Po njegovu sudu, *Smotra* je opravdala povjerenje pokrovitelja i očekivanje čitatelja, jer je »pridonijela k osvjetljavanju nekih historijskih, filozofijskih, dogmatičkih, crkveno-juridičkih, religijsko-etnoloških, biblijskih, moralnih, pastoralnih i liturgijskih problema«⁶⁵. Osobito su bile korisne razne bilješke iz bogoslovске literature, a recenzije novih djela često su pružale uvid u suvremena pitanja bogoslovskih, filozofskih i etnoloških znanosti. Studenti, svećenstvo i laici, istaknuo je Barac, našli su na stranicama *Smotre* utemeljene odgovore na svoja pitanja, a mnogi mladi znanstvenici su dobili priliku za afirmaciju. Unatoč trenutnim nepovoljnim materijalnim i duhovnim prilikama u društvu, Barac drži da *Smotra* »hoće i nastoji da bude pravi znanstveni arsenal za borbu u hrvatskom našem društvu«⁶⁶, pa se zato valja nadati da će se među svećenstvom i svjetovnjacima naći onih koji će je podupirati. Na kraju, on je zaključio: »Bogoslovska Smotra'

⁶² Fran BARAC, »Bilješke iz bogoslovsko-filozofske literature. Iz apologetike. Naučan zbor za istočno bogoslovlje«, u: *BS*, XIII (1925.), 145–152.

⁶³ »Crkvene vijesti. Hrvatska Bogoslovska Akademija«, u: *KL*, 81 (1930.), br. 46, 586–587.

⁶⁴ Fran BARAC, »Znamenitost sv. Augustina«, u: *BS*, XVIII (1930.), 475–480.

⁶⁵ ISTI, »U dvadeset i peto godište ...«, u: *BS*, XXV (1937.), br. 1, 3.

⁶⁶ Isto, 12.

mora da uđe i u svoju pedesetu godinu uz objektivnu konstataciju, da je i ona nešto pridonijela slavi Božjoj i duhovnoj obnovi katoličke svijesti Hrvatskoga Naroda.«⁶⁷

Godine 1938. Barac se u *Bogoslovskoj smotri* s tugom i poštovanjem prijetio preminuloga zagrebačkog nadbiskupa dr. Antuna Bauera s kojim je dugi niz godina uspješno surađivao. Sažeto je prikazao njegov životni put, a posebice je istaknuo Bauerove »goleme zasluge za filozofsku hrvatsku terminologiju« i razvoj Zagrebačkog sveučilišta, te znanstvenu i materijalnu potporu Hrvatskoj (tada Jugoslavenskoj) akademiji znanosti i umjetnosti. Iz vlastitog iskustva poznao je njegovu skrb za svećenstvo i ljude u turbulentnim predratnim, ratnim i poratnim vremenima, njegovo zalaganje za održavanje dijecezanske sinode, kao i doprinos oživotvorenju Hrvatske bogoslovske akademije i Nadbiskupskog dječaćkog sjemeništa u Zagrebu.⁶⁸

U nekrologu preminulom papi Piju XI. Barac je 1939. sažeto prikazao njegovo pastirsko i misijsko djelovanje (npr. utemeljenje 'Katoličke akcije', diplomatske aktivnosti, najvažnije enciklike i dr.), a u nekoliko rečenica spomenuo se i njegove brige za hrvatski narod.⁶⁹ Također, izvijestio je da je 2. ožujka 1939. tajnik bivšega pape, kardinal kamerlengo Eugenij Pacelli, izabran za novoga papu, te je uzeo ime Pio XII. Ovom prigodom je Barac kratko upozorio na njegov doprinos pri raznim poslovima u krilu Crkve (npr. u diplomaciji, na Kodeksu kanonskog prava i dr.), te je spomenuo njegov rad u pregovorima oko konkordata između Svete Stolice i Kraljevine Jugoslavije.⁷⁰

Imajući u vidu cjelinu Barčeva doprinosa razvoju *Bogoslovske smotre*, može se uočiti da se on nakon prestanka obavljanja uredničkog posla 1918. na njezinim stranicama povremeno javljao kraćim priložima kao suradnik. U tom smislu je dr. Andrija Živković, vrstan poznavatelj njegova rada, dobro ustvrdio: »Vidi se da je dr. Barac u ranijim godinama više i češće sudjelovao sa stručnim priložima, napose onima iz područja povijesti znanosti religija. Kasnije se njegov aktivni prinos omeđio na prigodne članke i popustio s razloga što je u godinama odmakao, a i te kako je bio opterećen poslovima izvan svoga stručnoga područja.«⁷¹

Dugogodišnja bliska povezanost i plodonosna suradnja između dr. Barca i *Bogoslovske smotre* potvrdu je dobila u nekrologu što mu je u znak zahvalnosti u *Smotri* napisao kolega dr. A. Živković. U toj prigodi je s poštovanjem i zahval-

⁶⁷ Isto.

⁶⁸ Fran BARAC, »† Dr. Antun Bauer: Zagrebački nadbiskup i hrvatski metropolit (1856–1937)«, u: *BS*, XXVI (1938.), br. 1, 1–14.

⁶⁹ ISTI, »† S. Otac Papa Pijo XI.«, u: *BS*, XXVII (1939.), br. 2, 81–86.

⁷⁰ ISTI, »Sv. Otac Papa Pijo XII.«, u: *BS*, XXVII (1939.), br. 2, 87–89.

⁷¹ Andrija ŽIVKOVIĆ, »† Dr. Fran Barac«, u: *BS*, XXVIII (1940.), 331.

nošću pregledno prikazao Barčev život i rad.⁷² Također, *Bogoslovska smotra* je donijela i opširan izvještaj s pogreba dr. Barca, te je izvijestila o komemoraciji Odbora Hrvatske bogoslovske akademije povodom njezove smrti.⁷³

Barčeva potpora izdavanju *Bogoslovske smotre* u okviru Hrvatske bogoslovske akademije

Od osnivanja Bogoslovnog fakulteta u Zagrebu datiraju pokušaji da se bogoslovski pisci povežu radi obrane od napada protuvjerskog tiska na katoličko učenje i crkvenu hijerarhiju. Odras tih nastojanja u određenoj mjeri predstavlja utemeljenje *Bogoslovske smotre* 1910. godine. Tijekom Prvoga svjetskog rata zbog ratnih se nevolja usporio rad na tom planu, ali se u poratnom vremenu sve više »stala osjećati potreba čvrste obrane i na peru i na riječi visokih kršćanskih istina i životak«⁷⁴. Zato je na inicijativu profesorskog zbora Bogoslovnog fakulteta u Zagrebu došlo do osnivanja Hrvatske bogoslovske akademije⁷⁵, koja je u okviru svojega djelovanja poduprla ponovno pokretanje *Bogoslovske smotre*. Naime, ratne nedaće i slom Austro-Ugarske te opće siromaštvo u društvu rezultirali su prestankom izlaženja *Smotre*, a posljednji broj je izašao još 1919. godine. Radi toga je već na prvoj sjednici privremenog odbora HBA 19. listopada 1922. izabrana redakcija *Bogoslovske smotre* koju su činili: dr. Frano Bulić, dr. Franjo Herman, dr. Josip Marić i dr. Stjepan Bakšić. Tom prigodom razgovaralo se o radu i zadaćama redakcije.⁷⁶

Katolički list je sa simpatijama podržao osnutak HBA i ponovno pokretanje *Bogoslovske smotre*. Pozvao je tada na zajedništvo i materijalnu pomoć u tom pothvatu, te je u svojem izvještaju s osnivačke sjednice istaknuo: »'Bogoslovska Akademija', 'Bogoslovska Smotra' plod su zrelog razmišljanja. Mi imademo jakih bogoslovskih sila, kojih imena i rad uvažuje i strani bogoslovski svijet. Te sile treba sada okupiti, da rascjepkane ne ostanu nezamjećene, da organizirane podadu snažniji dokaz, kako je hrvatski kler ne samo u prošlosti, nego i u sadašnjosti jaki pregalac u izgradnji kulture uopće, a napose u pridizanju i u unapređivanju visoke bogoslovne znanosti.«⁷⁷

⁷² Isto, 322–332.

⁷³ »Pogreb i komemoracija † Dra Frana Barca«, u: *BS*, XXVIII (1940.), 387–396.

⁷⁴ »Hrvatska Bogoslovna Akademija«, u: *BS*, XI (1923.), 122–125.

⁷⁵ *Hrvatska enciklopedija* koristi pojam Hrvatska bogoslovna akademija. Usp. *Hrvatska enciklopedija*, sv. IV, Zagreb, 2002., 727. Smatramo da je ispravnije držati se prvotnog pojma Hrvatska bogoslovska akademija. HBA je djelovala do 1945. godine, kada ju je ordinarijat Zagrebačke nadbiskupije raspustio i preuzeo svu njezinu imovinu. Usp. J. BUTURAC, *nav. dj.*, 22.

⁷⁶ AKBF, *Zapisnik Odborske sjednice HBA* (dalje: *Zapisnik*).

⁷⁷ »Osnutak 'Hrvatske bogoslovne akademije' u Zagrebu«, u: *KL*, 73 (1922.), br. 43, 527.

Dr. Svetozar Rittig je 12. lipnja 1923. na četvrtoj sjednici privremenoga odbora HBA obavijestio da je đakovački biskup Antun Akšamović obećao novčano pomoći *Bogoslovsku smotru* sa 100.000 K, a od toga »odmah u ime prvog obroka daje 40.000 K«⁷⁸. Nastojanja Akademije oko *Bogoslovske smotre* zdušno je podupirao i dr. Barac. Na sjednici odbora HBA 20. kolovoza 1923. bio je prihvaćen njegov prijedlog da »redakciju Bogoslovske Smotre od nove godine vodi profesorski zbor zagrebačkog bogoslovskeg fakulteta«, te da se još postavi i jedan tehnički redaktor »koji bi izvješćivao odbor o prispjeloj građi«.⁷⁹

HBA je izdavala časopise *Bogoslovska smotra* i *Croatia sacra*, ali njezino djelovanje nije bilo usmjereno samo na izdavanje stručnih teoloških revija, već se težilo izdavanju teoloških monografija, osnivanju knjižnica i održavanju javnih predavanja, kako bi se razvijao i jačao »smisao i poznavanje teoloških disciplina«⁸⁰. Akademija je u svojem djelovanju imala niz financijskih problema koji su ograničavali njezino djelovanje. U tom kontekstu je veliku brigu zadavalo osiguranje sredstava za tiskanje *Bogoslovske smotre*. Zato je na osmoj sjednici odbora HBA, održanoj 26. listopada 1923., Barac »u ime Akademije zamolio Preuzv. g. Nadbiskupa, neka bi otpustio sav dug, koji Akademija duguje za štampanje ovgodišnje Smotre. Preuzvišeni je to i učinio te time darovao Akademiji potporu od gotovo 200.000 Kr.«⁸¹

Krajem 1923. godine dr. Barac je u *Katoličkom listu* s radošću pisao o utemeljenju Hrvatske bogoslovske akademije. Upozorio je na velike troškove tiskanja *Bogoslovske smotre* i drugih Akademijinih edicija, pa je pozvao kler i laike da materijalno pomognu aktivnosti HBA. Također, tom je prigodom čitateljstvu sažeto naznačio zadatke Akademije, a među ostalim je napomenuo da je zadaća *Bogoslovske smotre* razvijati »teoretsku stranu bogoslov. nauke, ali i praktičnu, aktuelnu, apologetičku«⁸².

Na sjednici odbora HBA 22. listopada 1924. Barac izvješćuje da je »preuzv. biskup msgr. Akšamović uložio kod Prve hrvatske štedionice 250.000 dinara u korist Akademije«, a taj novac je trebao služiti za »kurentne Akademijine potrebe i pomaganje Akademijinih edicija«.⁸³ Treba reći da je i sam Barac financijski pomagao rad HBA. Tako je 1924. u korist Akademije uložio kod Prve hrvatske štedionice 25.000 dinara. Godine 1932. je povicio svoju zakladu na 35.000, pa 1933. na 60.000, a 1940. ukupna svota je iznosila 100.000 dinara. Upravo je taj

⁷⁸ AKBF, *Zapisnik*.

⁷⁹ *Isto*. Usp. i »Pogreb i komemoracija † Dra Frana Barca«, 394.

⁸⁰ »Hrvatska Bogoslovna Akademija«, u: *BS*, XI (1923.), 125.

⁸¹ AKBF, *Zapisnik*.

⁸² Fran BARAC, »Hrvatska Bogoslovska Akademija«, u: *KL*, 74 (1923.), br. 45, 539.

⁸³ AKBF, *Zapisnik*.

novac u vrijeme ekonomske krize koncem dvadesetih i tijekom tridesetih godina prošloga stoljeća omogućio redovito tiskanje *Bogoslovске smotre*.⁸⁴

U prostorijama dekanata Bogoslovnog fakulteta u Zagrebu je 23. listopada 1924. bila održana glavna godišnja skupština HBA. Sjednicu je zbog bolesti predsjednika don F. Bulića otvorio i vodio dr. Barac, koji je u uvodnom obraćanju nazočnima naglasio da je zahvaljujući blagonaklonosti nadbiskupa Bauera, koji je poklonio 50.000 dinara, isplaćena *Bogoslovska smotra* za 1923. godinu. Time je nadbiskup omogućio izlazak *Smotre* i za tekuću godinu.⁸⁵ Tajnik HBA dr. Stjepan Zimmermann je u svojem izvještaju, kao i dr. Barac, sa žaljenjem konstatirao da hrvatsko svećenstvo »od velike česti« nije Akademiji pomoglo onoliko, koliko bi moglo i koliko bi bilo potrebno, da može u cijelosti razviti svoje djelovanje. Broj Akademijinih članova nije bio u skladu s brojem i imovinskim stanjem hrvatskog svećenstva, a to pokazuje i podatak da *Bogoslovska smotra* broji 795 pretplatnika, što je u nesrazmjeru s brojem katoličkog klera u hrvatskim zemljama jugoslavenske države.⁸⁶ Ova skupština je po Barčevu sudu bila »tipična paradigma i za sve kasnije Skupštine i Odborske sjednice H.B.A. Svud ista jadanja, vazda isti refren: ima intelektualnih radnika, dalo bi se H.B.A. razviti i usavršiti, mogla bi Bogosl. Smotra biti i dotjeranija – ali u ovim našim prilikama treba biti sretan i da se – živi.«⁸⁷

Od 1924. *Bogoslovska smotra* u podnaslovu nosi da je »Glasilo ili organ Hrvatske Bogoslovске Akademije«, a od sredine 1925. njezini urednici postaju nekadašnji Barčevi studenti, te potom kolege na Fakultetu i bliski suradnici, dr. Andrija Živković i dr. Stjepan Bakšić.⁸⁸

Sjednica odbora HBA održana 21. siječnja 1927. bila je najvećim dijelom posvećena pitanju ujedinjenja HBA s krčkom Staroslavenskom akademijom i senjskim Leonovim društvom. Pregovore o ujedinjenju društava vodio je Barac, a cilj je bio što uspješnije organizirati znanstveni rad Akademije, te u konačnici objaviti odgovarajuće teološke i filozofske publikacije koje će pomoći svećenstvu, ali i laicima u daljnjoj naobrazbi. Također, na sjednici se usputno raspravljalo i o priložima koji su poslani za objavljivanje u *Bogoslovskoj smotri*. Pored toga, Akademijin blagajnik dr. A. Živković u svojem je izvještaju istaknuo »da su troškovi izdavanja ovogodišnje (1926.) 'Bogoslovске Smotre' namireni gotovo

⁸⁴ »Pogreb i komemoracija † Dra Frana Barca«, 392, 394. Također, usp. i T. J. ŠAGI-BUNIĆ, nav. čl., 207–272.

⁸⁵ Stj. [Stjepan] B. [BAKŠIĆ], »Glavna skupština Hrv. Bogoslovске Akademije«, u: *KL*, 75 (1924.), br. 42, 542.

⁸⁶ Isto, 543.

⁸⁷ Fran BARAC, »U dvadeset i peto godišće ...«, 9.

⁸⁸ Isto, 6.

samo pretplatom i starim dugom«⁸⁹. Na odborskoj sjednici održanoj 12. svibnja 1927. ukratko se raspravljalo o člancima za *Bogoslovsku smotru*, a tajnik dr. A. Gahs izvijestio je da se od 1927. društvu 'Napredak' u Sarajevo redovito šalje *Smotra*, kao i neka njezina još dostupna starija godišta.⁹⁰

Barac je 10. prosinca 1927., nakon uključenja Staroslavenske akademije i Leonovoga društva u HBA, i dogovora da će u Akademijinu okviru djelovati filozofski, staroslavenski i opće bogoslovski odsjek, na sjednici odbora HBA predložio, a svi nazočni su prihvatili, da *Bogoslovska smotra* bude glasilo svih odsjeka. Također, bilo je predviđeno da članovi odsjeka imaju pravo na tiskanje svojih priloga u *Smotri*, kao i na sudjelovanje u njezinu uređivanju.⁹¹ Taj prijedlog je bio uvršten u nacrt novog poslovnika HBA o kojem se raspravljalo na sjednici odbora održanoj 23. siječnja 1928., ali i na kasnijim sjednicama.⁹²

Na stranicama *Katoličkog lista* je 1928. svećenstvu bio upućen poziv za materijalnu potporu djelovanju HBA, jer je dosad njezin rad ponajviše bio ograničen na izdavanje *Bogoslovске smotre*, a želja je Akademijina vodstva bila da se tiskaju i druga izdanja teološke provenijencije.⁹³ Potpora svećenika, ali i laika, očito nije bila dostatna, jer je Barac 22. siječnja 1929. u pozdravu nazočnima na glavnoj skupštini HBA održanoj u Zagrebu naglasio da zbog teškog ekonomskog stanja hrvatskog naroda i klera Akademija nije mogla u potpunosti razviti svoje djelovanje, već se morala ograničiti na najnužnije u svojim izdanjima. No, unatoč poteškoćama mnogi vrsni mladi stručnjaci s područja filozofije i teologije afirmirali su se pisanjem u *Bogoslovskoj smotri*. Barčeve tvrdnje potkrijepio je i tajnik HBA dr. A. Gahs, koji je u svojem izvještaju o poslovanju za proteklu godinu izvijestio da je *Smotra* redovito izlazila, te da je nastojala »da obuhvati znanstvena i praktična pitanja iz svih grana teologije i njezinih pomoćnih disciplina«⁹⁴.

Na glavnoj skupštini HBA održanoj 26. ožujka 1930. godine potpredsjednik dr. Barac je u obraćanju nazočnima naglasio da s ovom godinom HBA ulazi u »treći trienij« postojanja, a Akademijina izdanja, poput *Bogoslovске smotre*, stekla su ugled ne samo u domovini nego i u svijetu.⁹⁵

Mate Ujević je u travnju 1930. godine napravio za zagrebački katolički dnevnik *Hrvatska straža* kraći razgovor s dr. Barcem u svezi s radom Hrvatske bogo-

⁸⁹ AKBF, *Zapisnik*.

⁹⁰ *Isto*.

⁹¹ *Isto*.

⁹² *Isto*.

⁹³ Andrija ŽIVKOVIĆ, »Hrvatska Bogoslovska Akademija u Zagrebu«, u: *KL*, 79 (1928.), br. 6, 73–74.

⁹⁴ »Glavna skupština Hrv. Bogoslovске Akademije«, u: *KL*, 80 (1929.), br. 6, 71.

⁹⁵ »Glavna skupština Hrv. Bogoslovске Akademije«, u: *KL*, 81 (1930.), br. 8, 168.

slovske akademije. Tom prigodom je Barac ukratko rezimirao povijest Akademije. Najteže je pitanje u njezinu radu bilo financijsko, pa je u tom kontekstu Barac naglasio: »Zaslugom presv. đakovačkog biskupa dra Akšamovića i zagrebačkog nadbiskupa preuzv. dra Bauera, Akademija je došla do najpotrebnijeg početnog kapitala, tako, da je mogla osigurati redovno izdavanje *Bogoslovske Smotre*, koja je prešla u vlasništvo Akademije.«⁹⁶ Biskup Akšamović je dao odjednom Akademiji 250.000 dinara, nadbiskup Bauer je otpisao poveći dug *Bogoslovske smotre*, te je u nekoliko navrata dao i veće svote novca (ukupno oko 120.000 dinara), a Akademija je pokrenula »sabiranje upisivanjem hiljadara«, pa je tako osigurana novčana potpora za *Bogoslovsku smotru* i neka druga najnužnija izdanja. Barac je istaknuo da su zadaće Akademije velike, a »potreba njenoga rada urgentna«, pa je i ovom prigodom pozvao svećenstvo »da potpomogne moralno, ali i materijalno rad Akademije: bilo novčanim darovima, bilo primanjem i plaćanjem *Bogoslovske Smotre* i edicija Akademijek«⁹⁷. U tom smislu apelirao je na trajnu suradnju svih kojima »leži na srcu procvat naše bogoslovske nauke, a s tim ujedno i ojačanje onih moralno-etičkih i religijoznih ideja, koje su i do sada bile najboljim zaštitnikom našega napretka«⁹⁸.

Godine 1932. *Bogoslovska smotra* se tiskala u 900 primjeraka, a imala je 780 pretplatnika. Troškovi tiskanja iznosili su te godine 42.000, a putem pretplate primljeno je samo 35.000 dinara. Zbog opće ekonomske nestabilnosti i nemarnih pretplatnika s godinama se taj dug povećavao.⁹⁹

Na sjednici odbora HBA održanoj 9. ožujka 1936. raspravljalo se o upravi nad zakladom dr. J. Pazmana, koji je oporučno ostavio 42.000 kruna za potporu izlaženju *Bogoslovske smotre*.¹⁰⁰ Zaklada je bila u dionicama Katoličke banke. Predviđeno je bilo da njome upravlja Prvostolni kaptol zagrebački¹⁰¹, ali HBA je nastojala preuzeti upravu nad zakladom. Tajnik dr. Josip Lach je na toj sjednici izvijestio da je protekle godine od Akademijinih izdanja izašla samo *Bogoslovska smotra*.¹⁰²

Dr. Barac je na sjednici odbora HBA održanoj 12. travnja 1937. obavijestio nazočne o trenutnim poslovima i stanju, te tom prigodom zamolio redakciju *Bogoslovske smotre* i časopisa *Croatia Sacra* da se drže propisa Pravila i Poslov-

⁹⁶ Mate UJEVIĆ, »Hrvatska Bogoslovska Akademija. Izjava Msgra dra Frana Barca za *Hrv. Stražu*«, u: *Hrvatska straža* (Zagreb), br. 92, 20. IV. 1930., 14.

⁹⁷ Isto, 15.

⁹⁸ Isto.

⁹⁹ J. BUTURAC, *nav. dj.*, 16.

¹⁰⁰ AKBF, *Zapisnik*.

¹⁰¹ »Pok. dr. Jos. Pazman za 'Bogosl. Smotru'«, u: *KL*, 76 (1925.), br. 50, 654.

¹⁰² AKBF, *Zapisnik*.

nika, te »da barem izvjestite njega o gradivu koje će ući u B. S.«, a poglavito to vrijedi za »radnje koje imaju polemički karakter«.¹⁰³

U pozdravnom govoru na XIV. glavnoj skupštini HBA održanoj 13. travnja 1937. Barac »čini opći osvrt na rad i cilj Akademije, te ističe kako je za današnje teške i nesređene prilike u kojima živimo lijep uspjeh što HBA može stalno izdavati dvije stručne revije, *Bogoslovsku Smotru* i *Croatia Sacra*, koje kao dva svjetionika pokazuju put u moru današnjih zabluda i krivih nazora, donoseći stručne rasprave o svim teološkim i filozofskim problemima današnjeg vremena«¹⁰⁴.

Premda u mirovini od početka 1938., Barac se i dalje zalagao za organizacijski i promocijski razvoj edicija HBA. Tako je na sjednici Akademijina odbora održanoj 14. ožujka 1938. predložio, a Odbor prihvatio, »da se na račun HBA štampaju na stranom jeziku stručne knjige iz *Bogoslovske Smotre* i *Croatia Sacra*, ako za njih vlada interes u naučnom svijetu«¹⁰⁵. Zahvaljujući trudu urednika dr. Bakšića, dr. Živkovića i dr. Barade u ovim je časopisima bio objavljen niz aktualnih rasprava.

U nastojanju da zainteresira i upozna čitateljstvo sa svojim edicijama, te što bolje organizira svoje djelovanje, HBA je povremeno na stranicama *Katoličkog lista* uz informativni stručni prikaz reklamirala svoja izdanja¹⁰⁶. Tako je početkom 1940. godine ukratko prikazala najnovije izdanje *Bogoslovske smotre*, jer je želja »odbora HBA kao i uredništva *Bogoslovske smotre* da se nađe još bolji kontakt s praktičnim problemima dušobrižničkog svećenstva i da se barem većim dijelom štampaju članci i prikazi po dobro osmišljenoj narudžbi, a ne tek radovi koji se slučajno šalju uredništvu«¹⁰⁷. Tada je istaknuto da taj stručni časopis može svećenstvu i laicima pomoći u snalaženju u vrtlogu duhovnih previranja. Tijekom svibnja 1940. godine Akademija se posebnim pozivima »obrtila na neke župske urede i na neka svećenička lica u pojedinim biskupijama sa zamolbom, da od naredne (1941.) godine pretplatom pomognu njezine časopise 'Bogoslovska Smotra' i 'Croatia Sacra'. U tom je pozivu posebno istaknuto, da HBA ne će više moći izdavati časopis 'Croatia Sacra', ako se broj pretplatnika ne poveća.«¹⁰⁸ *Smotra* je tada izlazila samo zahvaljujući posebnim novčanim fondovima i dotaciji pokojnog dr. Barca. Budući da je bio zabilježen vrlo slab odaziv na taj poziv za pomoć, na stranicama *Katoličkog lista* apeliralo se »na

¹⁰³ *Isto*.

¹⁰⁴ »Glavna skupština Hrv. Bogoslovske Akademije«, u: *KL*, 88 (1937.), br. 17, 201.

¹⁰⁵ AKBF, *Zapisnik*.

¹⁰⁶ Andrija ŽIVKOVIĆ, »Izdanja Hrvatske Bogoslovske Akademije«, u: *KL*, 78 (1927.), br. 37, 516–517.

¹⁰⁷ »Savremena pitanja i odgovori«, u: *KL*, 91 (1940.), br. 8, 92.

¹⁰⁸ »Hrvatskom svećenstvu na razmišljanje«, u: *KL*, 91 (1940.), br. 49, 589.

svijest hrvatskog svećenstva«¹⁰⁹, kako bi se i dalje smogla sredstva za tiskanje ova dva časopisa. Opomene za dugove su imale malo učinka, a ratne nedaće su još dodatno otežale stanje, pa je 1941. naklada *Bogoslovske smotre* snižena na 600, a 1942. na 500 primjeraka.¹¹⁰

Dr. Barac je u svojem radu u krilu Hrvatske bogoslovske akademije od 1922. do 1940. revno skrbio za stručnu, materijalnu i tehničku izvrsnost njezinih izdanja. U raznim prigodama je isticao veliko značenje Akademije za kulturni život hrvatskog naroda, te opominjao i pozivao mlađe svećenstvo da nastavi rad svojih prethodnika na tom planu. Zahvaljujući Barcu i njegovim suradnicima ponovno je nakon rata bila pokrenuta *Bogoslovska smotra* na čijim su stranicama znanstveno obrađene mnoge crkvene, teološke i filozofske teme, a okupljen je i lijepi broj stručnjaka iz svih hrvatskih krajeva. Briga za izdavanje i promidžbu *Smotre*, izobrazba mladih naraštaja znanstvenika i svećenstva, te popularizacija teološke znanosti bile su među najvažnijim zadaćama u Barčevu radu u okviru HBA.

Zaključak

Dr. Fran Barac je od 1911. pa sve do pred svoju smrt 1940. bio suradnik *Bogoslovske smotre*. Na stranicama *Smotre* je u nizu članaka i recenzija stručno obradio problematiku vezanu uz apologetiku, povijest religija, odnos prirodnih znanosti i vjere, život Kristov, crkvenu povijest i dr. Barac je zajedno s dr. Josipom Pazmanom od 1912. do 1918. bio urednik tog vrijednog hrvatskog znanstvenog teološkog časopisa. U tom razdoblju nastojao je u uređivanju biti ažuran, stručan i informativan, pa je u *Smotri* objavio i sam napisao velik broj prikaza najnovijih domaćih i inozemnih teoloških revija i knjiga. Iz njegovih stručnih članaka razvidan je interdisciplinarni pristup znanstvenom istraživanju, te interes za teme iz apologetike, etnologije i povijesti. U okviru Hrvatske bogoslovske akademije Barac je kroz tadašnje institucionalne okvire snažno podupirao idejni, znanstveni i organizacijski razvoj *Bogoslovske smotre*. Stoga su briga za izdavanje *Smotre*, nastojanja oko izobrazbe mladih naraštaja znanstvenika i svećenstva, te popularizacija teološke znanosti bile važne smjernice u njegovu radu. Pored toga, osobno je financijski pomagao rad Akademije i tiskanje njezinih edicija.

¹⁰⁹ Isto, 590.

¹¹⁰ J. BUTURAC, »Iz povijesti Hrvatske bogoslovske akademije 1922.–1945.«, 16.

Summary

FRAN BARAC AND THE BOGOSLOVSKA SMOTRA

On the occasion of the 135th anniversary of the birth of Fran Barac (1872 – 1940), the author of this article presents some of the most important details from the biography of this valued Croatian priest, theologian and scientist with special reflection on his contribution to the Bogoslovska smotra, the oldest Croatian scientific theological journal. Barac was an associate for this journal for many years and together with Dr. Josip Pazman edited this valuable work in the period from 1912 to 1918. While he was the co-editor of the Smotra he wrote a large number of presentations of both local and foreign theological reviews and books (German, French, Austrian and Italian). Often both he and Dr. Pazman wrote replies to readers' queries. In his works, in which he always endeavoured to be up to date, qualified and informed, it is obvious to distinguish his scientific interest and theological aspirations with the aim of deepening his knowledge about apologetics and modern philosophy. Barac published his well known expert articles and discussions about the history of religion in the Smotra from which it was obvious that he kept current in movements in philosophy, Indianology, ethnology, archaeology, etc. He was particularly interested in the development and results of archaeological and ethnological research and discoveries. He was also very interested in natural sciences and faith which were often the topic of his articles in which he proved to what level he followed and was familiar with the latest research results in the field of palaeontology and anthropology and of course their implications for man on a philosophical, spiritual and religious level. Barac's reflections clearly testify his aspiration for permanent inter-disciplinary learning through studies of recent scientific literature.

As part of the Croatian Theological Academy, Barac strongly institutionally supported the ideal, scientific and organisational development of the Bogoslovska smotra. His concern for the Smotra to be published and to serve to educate younger generations of scientists and priests and to popularise theological sciences were important directions in his work. Besides that, he personally financially assisted the work of the Academy and printed some of its editions. Many contemporary associates highly value his contribution to the ecclesiastic, pedagogical, scientific and political fields.

Key words: Fran Barac, Bogoslovska smotra, Theological Faculty in Zagreb, church history, Croatian Theological Academy.